

Estudi preliminar de la conservació de les “cadiretes” de fusta barroques (segles XVII–XVIII) a la Catalunya actual: *statu quo* i comparativa amb la producció a Andorra i Rosselló

El present article mostra les principals aportacions d'una recerca preliminar duta a terme sobre les anomenades “cadiretes” de fusta barroques a la Catalunya actual. La cadireta és un tipus d'objecte religiós que s'usava a mode de tabernacle processional. Davant la manca d'estudis fets sobre aquest tema, la recerca es va centrar a establir un *statu quo* de la qüestió, i va permetre crear un inventari provisional de les conservades a la Catalunya actual, veure'n l'estat de conservació i establir una proposta de classificació tipològica segons les característiques i tècniques pictòriques associades, mitjançant la comparació i inclusió de la producció de cadiretes existents a Andorra i Rosselló (França).

Preliminary Study of the Conservation of Baroque Wooden “cadiretes” (Processional Tabernacles) from the XVII–XVIII Centuries in Present Day Catalonia: The status quo and the comparison with those produced in Andorra and Roussillon

This paper details the main contributions to the preliminary research carried out on what are known in Catalan as “cadiretes” in present-day Catalonia (Spain). A “cadireta” is a religious object used as a processional tabernacle. Due to the absence of studies carried out on this subject, research focused on establishing a status quo. This enabled a provisional inventory of those currently preserved in Catalonia to be created, their state of conservation to be evaluated and a first proposal for typological classification of these objects to be established. This was done according to their characteristics and associated painting techniques and by comparing the existing examples of processional tabernacles or “cadiretes” conserved in Andorra and Roussillon (France).

Marta Estadella Colomé. Titulada Superior en Conservació i Restauració de Béns Culturals en l'especialitat de Conservació i Restauració d'Escultura per l'ESCRBCC. Degree in Conservation and Restoration of Cultural Heritage specialising in Conservation and Restoration of Sculpture from the ESCRBCC.
marta_estadella@hotmail.com

Paraules clau: tabernacle processional, cadireta, conservació, Barroc, policromia barroca, Andorra, Catalunya, Rosselló.
Keywords: processional tabernacle, cadireta, conservation, Baroque, Baroque polychrome, Andorra, Catalonia, Roussillon..

Data de recepció: 24-9-2015 > **Data d'acceptació:** 1-10-2015 / **Date of receipt:** 30-10-2014.

INTRODUCCIÓ

Les cadiretes són uns objectes religiosos de fusta que servien per transportar normalment imatges durant les processons. Fins al moment d'iniciar aquesta recerca, a l'actual Catalunya no hi havia cap estudi fet (i pràcticament cap menció específica en la bibliografia especialitzada) sobre l'àmbit històric, religiós i artístic d'aquestes peces.

La recerca¹ s'ha centrat en un estudi preliminar sobre les cadiretes barroques (segles XVII-XVIII) a la Catalunya actual, amb una especial atenció a les d'advocació mariana.² L'objectiu era establir un *statu quo* (com eren, quantes en queden, on són, com són i en quin context les englobem a través de l'anàlisi comparativa amb territoris pròxims) per tal de no només reivindicar aquestes peces, sinó de donar una base d'estudi sobre la qual poder conèixer les peces i valorar futures intervencions en matèria de conservació-restauració, així com donar peu a un estudi més aprofundit.

Si bé la recerca també ha versat sobre l'àmbit de la conservació preventiva i l'estat de conservació d'aquestes peces, el present article se centrarà en els aspectes més importants de l'estudi relacionats amb l'àmbit de la història de l'art.

CONTEXT

El conflicte del nom

Si es vol investigar sobre les cadiretes, s'ha de parlar primerament de l'embolic lingüístic per designar aquests

objectes religiosos en català.³ No només per la pluralitat en les designacions existents, sinó perquè molts dels mots emprats tenen altres significats afegits.

Una pregunta lògica en iniciar la recerca era saber amb quin terme s'hi referien durant el Barroc. S'ha observat⁴ que en català es feia referència com a **cadireta/cadira**⁵ així com **andas**,

³ En les cadiretes mencionades en aquest article (així com a la recerca feta mencionada) si s'indiquen amb un número, és perquè n'hi ha més d'una, encara que no apareguin en el present estudi per estar fora del període cronològic estudiat. Si s'indica una interrogació, és perquè el seu origen és dubtós o no confirmat. Veure la llista completa a l'apartat final "Índex de cadiretes estudiades".

⁴ La recerca en aquest àmbit no va ser aprofundida però prou significativa per aportar una gran diversitat de termes. Queda, doncs, subjecte a ser ampliada per historiadors/es de l'art que estiguin treballant directament amb comandes de l'època.

⁵ Per exemple:

(1). "(...) que lo dit Gabriel Clavaria emprendreà-com de present empenadorar y pintar de color blau una **cadireta** (...)", comanda de dauradura d'una cadireta a Clairà fet per Gabriel Clavaria el 1648. GIGOT, J.G. "Documents roussillonnais d'Histoire de l'Art: dorure du tabernacle de Camélas par Antoine Ribot en 1643; quittance de Damià Guadanyor en 1687; dorure d'une cadireta par Gabriel Clavaria en 1648 à Clairà". CERCA. Perpinyà: Núm. 21 (1961), p. 231.

(2). "(...) eixida pera pagar la **cadira** de nostra Senyora" (del Roser) Cadireta de Prat de Llobregat feta el 1619 per l'escultor José Ratés. Arxiu Parroquial. Comptes Vells citat a DE PALMA, Mn. Andreu (2009). *Prat de Llobregat. Ensayo Histórico*. Prat de Llobregat: Ajuntament de Prat de Llobregat. 1958. Reeditat l'any 2008, p. 43.

(3). "(...) mestre Agustí Pujol ha acabat la **cadireta** del Sant Sagrament", "visurar la cadireta ha persona experta y si estara conforme esta pacta que los senyors jurats li paguen (...)" Extret del AHCR. Fons Municipal, *Llibre dels Consells, 1593-1610*, 1 de desembre de 1602 i 27 de juliol i 10 d'agost de 1603, i AHCR. Fons Municipal, Comptes i Albarans, segle XVI, s.f. citat a BOSCH BALLBONA, Joan: *Agustí Pujol. La culminació de l'escultura renaixentista a Catalunya. Memoria Artium*. Núm. 7 [Parcialment en línia a

¹ Investigació realitzada en el marc del curs d'adaptació a la nova titulació de l'Espai Europeu d'Educació Superior per als restauradors /es titulats en conservació i restauració amb el pla antic. Aquesta investigació formava part del treball final de recerca per a l'obtenció de l'equivalència. Moltes de les notes de peu de pàgina originals han estat suprimides o reduïdes per agilitzar la lectura.

² ESTADELLA COLOMÉ, Marta: *Estudi Preliminar dels baiards dits cadiretes d'època barroca (s. XVII-XVIII) a la Catalunya actual: Inventariat, estat de conservació i comparació amb la producció a Andorra i Rosselló*. Barcelona: ESCRBCC, 2015. Inèdit.

Escultura
Googlebooks]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2009, p. 94 [Consulta: 14 desembre de 2014].

⁶ La historiadora de l'art Caterina Capdevila comenta que aquests tres termes se'ls ha trobat mencionats durant la seva recerca en els llibres de confraria dipositats a l'Arxiu Diocesà de Girona i, en menor mesura, a l'Arxiu Episcopal de Vic. Veure CAPDEVILA i WERNING, Caterina. *La devoció de la Mare de Déu del Roser a la diòcesi de Girona del segle XVI al XIX: confraries i imatges*. Tesi Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015 (pendent de defensa al finalitzar aquest article).

⁷ Per exemple:

(1) "(...) Los sobredits jurats i pintor han consertat lo **tabernacle** del Roser (...)". De la comanda del tabernacle del Roser pintat per Acasi Hortonedà (1621). Fons Parroquial de Tàrrés, Anuals Notarials 1618-1644, citat a PASQUAL I PALAU, Josep Maria. *L'actuació dels pintors Hortonedà de Montblanc a les Garrigues (segle XVII)* [En línia]. El Tinet, 2014 <<http://goo.gl/ZrBPjm>> [Consulta: 28 febrer de 2015].

(2) "(...) portant la Maredeu del Roser ab son tebernacle", *Consueta de la Mare de Déu del Roser d'Arbúcies*, escrit de 1713. Facilitat per ILLA COLOMER, Joan: "Consueta de la parròquia de Sant Quirze i Santa Julita

d'Arbúcies i les sufragànies de Santa Maria de Lliors i Sant Pere Desplà" *Monografies del Montseny*. Associació d'Amics del Montseny, Núm. 16 (2001).

(3) La historiadora de l'art Caterina Capdevila, també confirma que, en la seva recerca de Doctorat, s'ha trobat mencionada la cadireta com a tabernacle. Veure nota 6.

⁸ Reflexions de l'experiència de la historiadora de l'art Caterina Capdevila durant la seva investigació i consulta en arxius sobre confraries del Roser a Catalunya. Veure nota 6.

⁹ Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans ve definit artísticament com "m. 2. Taulell amb dues barres horitzontals paral·leles, que serveix per transportar imatges o insígnies religioses".

¹⁰ "Finalment, també reberen el nom de **tabernacles** els baldaquins destinats a dur l'ostensori o imatges de sants en les processons i que es posaven sobre un baiard, a l'espatlla de quatre portadors". SITJES i MOLINS, Xavier: "Els tabernacles gòtics bagencs". *Dovella*. Centre d'Estudis del Bages: Núm. 79 (2003), p. 40 [En línia] <<http://goo.gl/3w86Fe>> [Consulta: 8 gener de 2015].

¹¹ M. Mercè Pujol, del Departament de Patrimoni Cultural d'Andorra, m'indica que el terme cadireta processional també conviu amb el de baiard i tabernacle per referir-s'hi.

trona, tàlem⁶ i tabernacle/tebernacle.⁷ Aquest últim terme, resulta difícil per als historiadors/es a l'hora d'interpretar la documentació de l'època en arxius, ja que no queda clar, en molts casos, si fa referència a un tabernacle processional o a un sagrari, ja que s'aplicava per referir-se a ambdós objectes. A més a més, la comanda d'una cadireta/tabernacle processional podia ser feta individualment o també al mateix temps que el retaule, encara que, estructuralment, no formi part d'aquest, com és el cas d'un sagrari/tabernacle. Així, doncs, cal sempre contextualitzar el document i la informació per aclarir a quin objecte es feia referència, si bé en molts casos no es pot saber del cert.⁸

Actualment, en **català**, aquest objecte s'ha trobat definit tant per la bibliografia consultada durant la recerca com per la gent consultada, sota el nom de: anda/es, anda/es de la Verge/processional, baiard de processó, cadireta, tabernacle processional/portàtil, peanya processional/de la Verge. No és un fet estrany, en **francès** també trobem gran diversitat de mots: *brancard de procession*, *cadireta*, *cadireta-chaise de procession*, *chaise processionelle*, *chaise de procession*, *dais de procession*, *siège de procession*, *trône de procession*.

Amb tant guirigall és necessari anar per parts per entendre la complexitat i varietat de significats que té cada terme i el perquè.

Anda/ o andes. En l'**àmbit eclesiàstic** actual a Catalunya molts dels mossens a qui s'ha consultat es refereixen a aquest objecte religiós sota aquest nom. El *Diccionari català-valencià-balear* el defineix com a "post amb dues barres o agafalls per transportar persones o coses". El nom, doncs, ha acabat aplicant-se també als objectes que transportaven, en aquest cas imatges religioses.

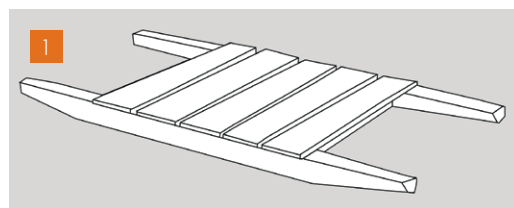
Baiard o baiard de processó és un altre dels termes. És el que àmpliament s'ha acceptat com a terme "correcte" en l'**àmbit museístic** a Catalunya per referir-se a aquest objecte. Un baiard és, com a definició bàsica, una superfície sostinguda per dos pals transversals que serveix per transportar coses, igual que "anda".

1 A partir d'aquí s'ha aplicat moltes vegades el terme per referir-se també als objectes que transportaven: baiard

per portar malalts, per portar el Crist jacent, per portar imatges o les imatges amb l'estructura on se les encabís.⁹ Seria l'equivalent a *brancard de procession* en francès, que té exactament les mateixes significacions.

Tabernacle és un altre terme emprat, tant antigament com actual, sobretot en l'**àmbit eclesiàstic** amb el qual s'ha contactat. Tanmateix s'usa per explicar la significació de les paraules que també s'utilitzen per definir aquest objecte. A vegades, però, hi ha confusió en la bibliografia actual amb la significació del terme "tabernacle". En no referir-s'hi com a "tabernacle processional", el terme "tabernacle" pot fer referència a un sagrari o a un tabernacle processional,¹⁰ igual que, com s'ha indicat anteriorment, passava al Barroc. Potser per això hi va haver la tendència en l'**àmbit museístic** a decidir emprar el mot baiard, per tal d'especificar la funció de "transport" d'aquest objecte, descartant el terme "anda" que tot i tenir el mateix significat que "baiard" semblava un castellanisme. En tot cas, el terme "tabernacle" subratlla la idea d'estructura coberta que trobem configurada en molts casos dels exemplars estudiats, per enaltir i protegir la imatge.

Cadireta o cadira és una paraula que ja trobem al Barroc per referir-se a aquest objecte, tal com s'ha mostrat. No s'ha fet recerca sobre l'origen d'aquesta paraula. S'hipotetitza aquí si el terme podria fer referència a una estructura específica que entronitzés la imatge, potser a mode de *sedia gestatoria* (tal com es veurà, més endavant, que algunes tipologies de tabernacles processionals adopten o imiten) o, simplement, s'usa el terme com a referència a la idea d'entronitzar la imatge que implicava l'estructura. Actualment s'ha observat que, a França, s'acostuma a citar el terme "cadireta" al costat del terme francès escollit i s'identifica l'objecte sota aquest nom, sempre especificant que el terme cadireta és d'origen català. A Catalunya no s'empra ni oralment ni pràcticament en cap bibliografia, sobretot si es compara amb el terme "tabernacle" o "baiard". A Andorra s'hi refereixen en català com a "cadireta".¹¹ Això porta a pensar si, en certa manera, es va decidir conscientment a Catalunya no emprar aquest mot en l'àmbit museístic, per tenir una connotació més populista i no tan elitista com el terme "baiard".

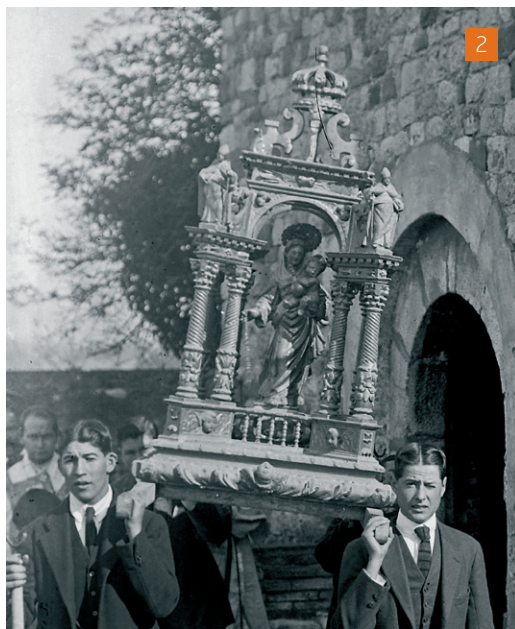

[1] Exemple d'un baiard (Fotografia: Marta Estadella).

El terme peanya processional també s'ha aplicat moltes vegades a estructures processionals que, estructuralment, només es conformen d'un baiard amb una petita peanya, corresponents, fins a on s'ha observat, a un període més tardà que l'estudiat, però que alguns religiosos durant la conversa han emprat per referir-se a alguna de les peces barroques estudiades.

Evidentment tots els termes són vàlids i mostren la riquesa lèxica existent. M'agradaria, però, fer aquí una reflexió sobre això.

L'objecte religiós estudiat en aquest període (segles XVII-XVIII) és una estructura processional configurada per un baiard ¹ més una estructura per encabir la imatge (trona, cadira, tàlem o baldaquí) col·locada/collada a sobre. ² Una altra opció és una fusió dels dos elements: baiard i estructura enaltidora (trona, cadira, tàlem o baldaquí), a la base de la qual s'hi han fet forats ³ o s'han fixat a sota de la base fustes enguaiades o estructures metàl·liques, per tal de col·locar uns pals llargs de fusta que permetran que l'estructura es pugui carregar i ser transportable. El baiard, doncs, no és de per si l'objecte, és una **part de l'objecte** o en tot cas, una **funció** que assumeix l'objecte.

[2] Cadireta de Barberà. La Mare de Déu del Roser portada a les espatlles de dos homes en l'aplec de l'església de "la Romànica" de Santa Maria de Barberà. Abans de l'any 1936 (detall de la fotografia original). © Fons Casañas/AHS (Fotografia: Francesc Casañas Riera).

[3] Cadireta de Polinyà per portar Sant Sebastià. Fotografia d'entre els anys 1909 i 1936 (detall de la fotografia original). © Fons Casañas/AHS (Fotografia: Francesc Casañas Riera).

Tot això fa plantejar una obertura del debat de la designació d'aquest objecte en l'àmbit museístic. Com s'ha vist, el terme baiard, fins ara paraula de referència en l'àmbit museològic català actual, no és el terme més adient: és inexacte tant per significació com per la configuració de l'objecte al qual s'està fent referència. Tampoc, fins on s'ha observat, hi ha constància que s'utilitzés antigament. Crec, doncs, que el terme cadireta o tabernacle processional (sempre recordant que s'utilitzi amb l'adjectiu "processional" per evitar equívocs amb un tabernacle/sagrari) són molt més adients. Al contrari que el terme baiard, hi ha constància de l'ús de les dues paraules durant el Barroc com bé s'ha indicat, i ambdues són paraules utilitzades actualment per designar aquest objecte a Andorra i França. El retorn de la seva utilització en l'àmbit museístic català, potser sota el nom de "cadireta (tabernacle processional)", permetria obtenir una designació més clara i, sobretot, pràctica, ja que els tres territoris compartirien la mateixa paraula i permetria, per fi, trobar una sola designació d'aquest objecte en la bibliografia i en les publicacions especialitzades sense induir a equívocs.

En el present article, doncs, es fa referència a l'objecte sota el nom de cadireta, però en la proposta de classificació tipològica que es troba més endavant s'ha decidit respectar el terme "baiard", ja que com s'ha indicat anteriorment és el nom sota el qual es designa aquest objecte actualment a Catalunya en l'àmbit museístic.¹²

¹² Veure l'apartat "Classificació tipològica".

¹³ Definició segons Viquipèdia [Consulta: 4 juny de 2015].

Escultura

¹⁴ CAPDEVILA i WERNING, Caterina: "Les Confraries del Roser a la Diòcesi de Girona: La Capella del Roser de Sant Pere d'Ullastret (1593-1766)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [En línia]. Institut d'Estudis Gironins: Vol. XLVIII, (2007). <<http://goo.gl/6LgwI8>> [Consulta: 21 desembre de 2014], p. 133 i CAPDEVILA i WERNING, Caterina: "Les Confraries del Roser al Pirineu i Prepirineu gironí en època moderna. L'encàrrec d'obres d'art: Manifestació de poder local". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*. [En línia]. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès: *Annals 2006-2007* (2008), p. 201. <<http://goo.gl/Dv5IZy>> [Consulta: 17 desembre de 2014]. Especialment recomanable és la seva tesi, CAPDEVILA i WERNING, Caterina: *Les Confraries del Roser a la diòcesi de Girona en època moderna: la devoció i els encàrrecs d'obres devotes*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. 2006. Treball de recerca de Doctorat, 2006. Inèdit.

¹⁵ CAPDEVILA i WERNING, (2007), p. 127.

¹⁶ Com bé hi reflexiona CAPDEVILA i WERNING (2007), p. 138, les confraries podien estar fundades sense capella. Quan s'institucionalitzaven, però, era necessari tenir una capella pròpia.

¹⁷ CAPDEVILA i WERNING, (2007), p. 138.

¹⁸ Fent la recerca es va trobar una fotografia molt bonica dels anys 50 del segle XX, de la cadireta de Taüll durant la seva processó, tota engalanada amb teles i flors.

¹⁹ Caterina Capdevila em comentà que, durant la ja mencionada recerca de doctorat que ha realitzat, ha trobat cites molt concises en llibres de comptes de confraries en què es menciona la realització d'armaris per a tabernacles. En algun cas es diu que cal fer la clau per l'armari del tabernacle, així doncs, anaven tancats. Veure CAPDEVILA i WERNING (2015).

²⁰ Cas, per exemple, de la cadireta de Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino (Andorra). [11]

²¹ En referència a retaules amb portes abatibles policromades per ambdues cares, pensats en el seu moment per mostrar-se tancats la majoria de dies de l'any i oberts en dates senyalades, com per exemple el políptic de *L'Adoració de l'Anyell Místic* d'Hubert i Jan van Eyck (1432). La presentació d'aquestes obres, sempre obertes per als turistes, fa que perdi en part el simbolisme original de cara a l'espectador, fent que en molts casos el públic es demani el perquè estava pintat en ambdues cares. Un altre element a discutir seria la visió d'aquestes peces sense els elements decoratius que les complementaven (flors, canelobres i teixits) i que acabaven de configurar la visió del conjunt. A falta d'aquests, els actuals donen una visió "despullada" de l'objecte.

Context religiós i ús

La Contrareforma catòlica, escenificada a través del Concili de Trento (1545-1563) va comportar un replantejament teològic i l'adquisició d'un element de caire propagandístic en la intencionalitat de la producció artística religiosa.

La producció de les cadiretes estudiades s'emmarca dins d'aquest context, sobretot en l'àmbit de les confraries religioses, enteses com "una comunitat que agrupa laics i vol fomentar les relacions fraternals entre els seus membres, reunits al voltant d'un vincle comú (un ofici, una devoció religiosa, etc.). En origen, les confraries tenien un sentit religiós de foment d'una devoció determinada entre els laics".¹³

Durant el Barroc moltes confraries religioses van sorgir i/o augmentar en número, especialment les de devoció mariana sota les seves diferents advocacions, a causa de la Contrareforma. Maria era, i és, una figura reconeguda per tothom en el món cristià, i en fomentar el seu culte permetia canalitzar la devoció dels fidels cap a una mateixa figura, evitant escissions i la tendència a cultes de sants locals.¹⁴ D'altra banda, era una reacció clara a la negació del seu culte per part dels protestants. Les confraries van ser un dels elements claus per augmentar el seu culte, potenciant les existents, com la del Roser, o afegint d'altres com la dels Dolors o la del Carme. A Catalunya s'ha estudiat especialment les d'advocació al Roser a l'àrea gironina, un dels cultes més estesos al Principat entre finals del segle XVI i inicis del XVIII.¹⁵

Un cop institucionalitzades les confraries, necessitaven d'una capella amb un altar per tal de dur a terme els goigs i l'inici i finalització de les processons.¹⁶ També necessitaven una serie d'objectes, a més de la talla, per completar el seu culte, com ara el retaule i "objectes litúrgics d'argenteria (...) guadamassils, bacins, plats, estendards, cadiretes i domassos".¹⁷ És aquí on trobem moltes de les cadiretes d'aquest període, com un objecte més del seu culte.

Així, doncs, era un objecte que servia a una activitat religiosa que trobem sobretot en el context de les confraries religioses barroques, en la processó de la imatge durant dies assenyalats. En aquells dies era engalanat amb flors i teles per treure'l a l'exterior.¹⁸ La seva exhibició era limitada a aquestes dates, quedant guardat durant la resta de l'any. Tot i que actualment no hi ha un espai clar on guardar-los a les parròquies, hi ha uns primers indicis en dues obres trobades, la cadireta de Fontpèdrouse al Rosselló i la cadireta/pas de processó del Museu Nacional d'Art de Catalunya a Barcelona, en què ambdues tenen un armari a mida on ser guardades. Això fa plantejar si, potser, en la majoria dels casos també n'existia un en origen.¹⁹ En qualsevol cas, aquest detall exemplifica encara més que la seva funcionalitat restava marcada per unes ocasions assenyalades, quedant guardats la resta de l'any. Actualment, moltes cadiretes que resten en propietat de les parròquies/esglésies no es mostren; però, si ho fan, sempre és amb un sistema d'exhibició permanent²⁰ que pot portar a un equívoc històric-religiós, com bé passa amb certs retaules en esglésies.²¹

RECERCA

Inventariat i estat de conservació

La manca de dades sobre les cadiretes a la Catalunya actual partia de la base que no hi havia cap tipus de registre o coneixement clar de quines existien. Es feia necessari, doncs, realitzar un inventari aproximatiu actual.

En l'àmbit museístic es va contactar amb un total de 49 museus i, en l'eclesial, amb el Departament de Patrimoni dels diferents bisbats catalans. Alguns bisbats tenien fet l'inventari dels seus béns immobles, però d'altres no, de manera que en aquests va ser necessari contactar individualment amb cada parròquia. En total es van poder obtenir dades de 1.610 parròquies catalanes, el 76,4% de les existents actualment (2.100 parròquies). Això va permetre obtenir un inventari provisional de 17 cadiretes barroques (segles XVII-XVIII) conservades a la Catalunya actual, de les quals 8 serien probablement, o amb total seguretat, d'advocació mariana i 9 d'altres advocacions.

Respecte al seu estat de conservació, de les 17 conservades, 4 estan en museus i 13 en esglésies. En aquestes últimes els paràmetres de temperatura i humitat relativa de l'espai no estan controlats, sent extrems en molts casos. Això ha provocat una gran part de la degradació present: aixecaments i pèrdua de policromia, debilitació de la capa de preparació, atacs de xilòfags, etc. Però també és cert que en totes elles hi ha un seguit de degradacions causades directament pel seu ús. Cal pensar que aquestes peces es movien i es carregaven a pes per treure-les a l'exterior, es posaven i es treien les

talles, es decoraven i s'hi afegien elements. És per això que hi ha escantonats, pèrdues de suport i policromia, fissures, marques d'humitat o de vessament d'aigua per vasos de flors, restes de cera d'espelmes així com reparacions.²² En qualsevol cas, és sorprenent com, després de 200-300 anys d'ús, no estan en pitjor estat de conservació.

Un element clau per això ha estat la cura i valor donat a aquests objectes per part dels fidels. Actualment, però, la falta de directrius o normes per a una conservació preventiva adequada no està ajudant. Molt poques cadiretes tenien una fitxa d'inventari en condicions i pràcticament en cap se n'ha avaluat el seu estat de conservació en els últims cinc anys. De les 17 a Catalunya, només 4 han estat restaurades, però només 2 d'elles per conservadors-restauradors. Això contrasta amb les d'origen rossellonenc, on de les 35 estudiades, a dia d'avui 16 han estat restaurades i pròximament una altra, sempre per professionals.

El seu inventariat, tot i ser aproximatiu, ofereix un primer punt de partida de coneixement sobre el patrimoni conservat de cadiretes barroques a Catalunya. Conseqüentment, permet el coneixement de la seva existència a experts d'història de l'art i altres disciplines, valorar l'aplicació d'una categoria BCIL o BCIN a causa del nombre escàs de peces conservades, avaluar el seu estat de conservació i obtenir, per primer cop, una recollida de dades i de tradició oral sobre elles.

Contextualització de la producció

Per a la contextualització de les cadiretes conservades a l'actual Catalunya, es va plantejar realitzar una anàlisi comparativa amb la producció existent a Andorra i Rosselló (ara dins el departament dels Pirineus-Orientals, França) per proximitat i lligams historicopolítics, religiosos i culturals durant els segles XVII-XVIII, resumits aquí breument.

Al segle XVII, en l'àmbit polític, Andorra era un territori que actuava com a estat semiindependent basat en el "pariatge", uns acords fets l'any 1278 entre el bisbe de la Seu d'Urgell (del Principat de Catalunya) i el representant que en aquell moment hi hagués de la família dels Comtes de Foix (de França), que establien que els dos co-prínceps del pariatge eren els caps d'estat.

L'actual Catalunya i el Rosselló formaven part del Principat de Catalunya dins la Corona d'Espanya. El Principat de Catalunya no es limitava només a la regió de l'actual Catalunya i Rosselló, sinó que també comptava amb una zona d'Aragó i Castelló, aquesta última a l'actual Comunitat Valenciana. La seva divisió administrativa bàsica, fins al decret de Nova Planta (publicat el 1716), eren les vegueries.

En l'àmbit eclesiàstic estaven unides, organitzant-se sota deganats o altres demarcacions intermèdies com l'oficialat i l'ardiaconat. Andorra, eclesiàsticament, formava part del Bisbat/Diòcesi de l'Urgell²³ sota el nom de Valls d'Andorra. Cal, però, fer atenció que els límits territorials eclesiàstics no coincidien exactament amb els polítics, trobant zones eclesiàstiques catalanes sota jurisdicció francesa o a la inversa.²⁴

La situació canvia tant políticament com eclesiàstica amb el Tractat dels Pirineus (1659), quan la Corona d'Espanya cedeix els territoris de l'Alta Cerdanya, Capcir, Conflent, Vallespir i el Rosselló a França.

En l'àmbit polític hi ha una fragmentació dels territoris, si bé no hi ha una exclusió sistemàtica de la "Catalunya Nord" en els mapes cartogràfics fins al segle XVIII,²⁵ i en el segle anterior s'inclou, però amb especificacions.²⁶

En l'àmbit eclesiàstic també hi ha canvis però diferents dels polítics. Amb el Tractat dels Pirineus el Bisbat de Perpinyà-Elna passa l'any 1678 d'estar vinculat al Principat de Catalunya a estar-ho amb el de Narbona, després de no haver tingut bisbe entre els anys 1643 i 1669 a causa dels conflictes. Cerdanya per altra banda, sota control del Bisbat d'Urgell fins al Tractat, políticament queda dividida (Alta Cerdanya a França i Baixa Cerdanya a Espanya) però no és fins a l'any 1802 que la part políticament pròpia de França, amb 24 parròquies, passa sota administració religiosa del Bisbat de Perpinyà-Elna.²⁷

De fet, cal tenir present que no perquè hi va haver canvis polítics, s'havien de fer també canvis en la divisió territorial religiosa, sobretot si es mantenia la mateixa religió. Això, sumat a altres factors,²⁸ evidencia que la separació en molts sentits no es va fer efectiva de manera immediata. Seguirem veient artistes d'un i altre territori en ambdues àrees, d'aquí la importància i necessitat d'anàlitzar l'art d'aquest període a tres bandes per obtenir una visió completa: a Andorra, Catalunya i Rosselló.

Pel que fa al vessant artístic, la Contrareforma, impulsada pel Concili de Trento, va crear l'entorn adient a Espanya per al desenvolupament durant els segles XVII-XVIII d'una producció de retaulística i d'imatgeria en fusta fins ara mai vista.

Els pintors, dauradors i escultors d'aquests territoris treballaven sota demanda i, per tant, es desplaçaven, treballant molts d'ells entre aquests tres territoris. Artistes del Principat de

²² En comparar les cadiretes de les tres regions, s'ha observat que les del Rosselló presenten una intervenció molt més important de repolicromies i tractaments/reparacions del suport.
²³ D'on encara en forma part actualment.

²⁴ Per exemple, les 28 parròquies de la Vall d'Aran, circumscripció unida políticament al Principat de Catalunya, però que va dependre fins a l'any 1804 (moment en què passa a mans del Bisbat d'Urgell) de la diòcesi gascona de Sant Bertran de Comenge, ara desapareguda i assumida per la de Tolosa.

²⁵ Cal precisar que sota aquest nom, o l'actual nom de Rosselló, s'engloba una àrea que en aquella època eren diversos territoris: el Rosselló, el Capcir, el Conflent, el Vallespir i l'Alta Cerdanya.

²⁶ ROIG i TORRENTÓ, M. Assumpta: *Iconografia del Retaula a Catalunya (1675-1725)* [tesi doctoral en línia] Universitat Autònoma de Barcelona: Departament d'Art. Facultat de Lletres, (1990), p. 5 <<http://go.gl/9FdhCD>> [Consulta: 21 desembre de 2014]. Un exemple és el cas del mapa d'Ambrosio Borsano *El Principado de Cataluña y condados de Rossellón y Cerdaña* [ca.1:200.000] AHN: Ms.O. Fragment central (221x168 cm), mapa de 1687 (posterior al Tractat dels Pirineus). En aquest es decideix mostrar, amb les seves divisions, el conjunt dels territoris. BURGUEÑO, Jesús: *Història de la Divisió Comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2003, p. 25.
²⁷ Per fer-se una idea, veure

el mapa de la divisió territorial eclesiàstica l'any 1780 a BURGUEÑO, Jesús. *Història de la Divisió ...*, p. 26-27.

²⁸ Es recomanen les reflexions que ROIG i TORRENTÓ, M. Assumpta (1990), p. 7-13; apunta, a través de diversos exemples, com aquesta divisió territorial, si bé políticament es va fer efectiva a partir del Tractat dels Pirineus, hi ha elements que mostren que en molts aspectes no va ser de manera immediata, conservant-se l'empremta social i cultural del Principat de Catalunya fins molt més tard.

Teresa. "Els retaules del taller dels Sunyer a l'església de Sant Martí de Joc". *LOCUS AMOENUS* [En línia], Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Art. Núm. 6 (2002-2003), p. 273. <http://goo.gl/luXb1N> [Consulta: 2 febrer de 2015]. En aquest article es fa una reflexió sobre aquest fet molt ben resumida.

³⁰ Primerament amb l'estudi d'Eugène Cortade sobre retaulística rossellonenca (1973) i actualment amb estudis com els de l'historiador de l'art Joan Bosch Ballbona a Catalunya, o els dels monuments de Setmana Santa fets al *Centre de Conservation et de Restauration du Patrimoine* (Perpinyà) en què ja engloben en l'estudi obres dels dos territoris.

³¹ Arxiu Cartoteca (Fons Cuyàs), Arxiu Comarcal de la Garrotxa, Arxiu Fotogràfic de Barcelona, Arxiu Històric de Sabadell (Fons Casañas), Arxiu Mas, Arxiu Nacional de Catalunya (via web), Institut d'Estudis Cartogràfics, Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, UEC i UES.

³² Veure l'apartat "Índex de cadiretes estudiades".

³³ Suport: No s'ha pogut arribar a conclusions definitives davant la manca d'anàlisi i, en molts casos, d'observació directa i en bones condicions.

³⁴ Totes les cadiretes mencionades entre parèntesis ho són a manera d'exemple i, en molts casos, només se'n cita una de les moltes que comparteixen aquesta característica. Per agilitzar la lectura se suprimirà, a partir d'aquesta menció, el terme "per exemple" quan es mencionen entre parèntesis.

³⁵ La manca de presència d'aquesta tècnica és comprensible si es té en compte que era una tècnica especialment indicada per reproduir motius tèxtils i, per tant, més habitual de trobar en imatges.

³⁶ Hi ha dues cadiretes estudiades que queden fora d'aquesta classificació: la cadireta de Barcelona?, ja que la fotografia no deixa entreveure

Catalunya els trobarem treballant al Rosselló i a la inversa, com el cas dels manresans Josep i Pau Sunyer i Raurell, que treballen a la comarca del Conflent. Fins fa no gaire temps aquest lligam artístic-territorial no s'havia considerat en l'estudi artístic de les peces, separant en algunes recerques, la producció catalana de la rossellonenca, quan de fet no hi va haver una francesització artística del territori Rossellonès fins ben entrat el segle XVIII.²⁹ Amb el temps això ha anat canviant en ambdues bandes,³⁰ i s'ha encarat la cerca cap a una visió conjunta de la producció en aquests tres territoris, que ha donat com a resultat una visió més completa i coherent de la producció d'aquest període artístic.

Estudi comparatiu de les cadiretes: característiques i classificació tipològica

Per poder contextualitzar la producció de les cadiretes catalanes conservades, es va decidir fer una anàlisi comparativa a partir de tres branques principals: les conservades a Catalunya trobades mitjançant l'inventari realitzat, les conservades en l'actualitat a Andorra i Rosselló, i l'observació de fotografies antigues de cadiretes catalanes desaparegudes, a través d'una recerca en els principals arxius fotogràfics catalans.³¹

L'objectiu principal era poder establir quines característiques tenien, quines tècniques pictòriques es troben associades i veure si realment era possible establir una classificació tipològica.

Es va realitzar un quadre comparatiu que enllistava les característiques bàsiques de cada peça i elements de tècnica observats en les 69 cadiretes d'Andorra, Catalunya i Rosselló que van formar part de l'estudi, incloent-hi les desaparegudes a Catalunya però documentades per fotografies.³²

Característiques genèriques³³

- Possibilitats del sosteniment de la talla dins la cadireta:

- No hi ha una única manera. La talla podia estar fixada a través d'un cargol (per exemple, Clarà 1),³⁴ un clau (Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino) o un/s pern/s de fusta a la base (Porta). En alguns casos només queda el forat a la base de la cadireta. A la resta, hi ha casos que sembla que no se sostenia per cap element (Néfiach), cosa que fa plantejar-se si les balustrades inferiors visualitzades en algun cas (Barberà, Malgrat 1) podien no només ser un element decoratiu sinó també evitar que la imatge caigués.

- El transport de la cadireta:

- Hi ha dues opcions bàsiques: o bé el tabernacle era emplaçat **sobre un baiard** (Sabadell) potser amb un element de fixació, o bé es modificava el tabernacle

per tal que **també assumís la funció de baiard**. Això es feia amb la col·locació de pals de fusta introduïts a la base de la cadireta per poder transportar-la (la majoria de casos observats) o bé introduïts a unes guies col·locades sota la base de la cadireta (i que veurem seran més habituals en una tipologia), que podien ser de fusta (5 casos) o bé metàl·liques (5 casos).

- La disposició dels forats fets també ens aporta informació. S'ha observat que és més habitual (i potser es podria arribar a dir típic) en exemples de la banda catalana emplaçar-los als extrems, mentre que a la rossellonenca, al centre. També s'ha trobat en algun cas del Rosselló quatre forats (als extrems i centre), segurament per canviar la disposició dels pals. La disposició dels forats indicaria possiblement la necessitat de carregar-ho entre quatre persones (forats als extrems) o bé entre dues persones (quan estan centrats).

- Per altra banda, en algunes cadiretes conservades, sobretot rossellonenques, disposaven de sistemes per bloquejar el moviment dels pals de fusta un cop col·locats (Baillestavy, Opoul-Perillós, Prades, Rigarda). Com a petit detall, esmentar que algunes cadiretes tenen petges a la base per evitar que aquesta no toqui directament a terra (Malgrat 1, Malgrat 2 o Prades).

- Tècniques pictòriques: en les peces estudiades (excloent aquí les cadiretes catalanes de fotografies antigues, que són en blanc i negre) els jaspats només són presents en tres cadiretes rossellonenques i quatre peces catalanes, de les quals d'aquestes últimes, en les de Sant Boi 1 i Sant Pere de Ribes 4 segurament són intervencions anteriors. L'estofat a pinzell només es troba aplicat en certes àrees en una cadireta, la de Sabadell.³⁵ D'altra banda, el lacat es troba només localment en alguns casos, en verd o vermell. El punxonat encara menys, només s'ha observat localment en dos casos, la cadireta de Belcaire de l'Empordà i la de Sant Vicenç de Ribes 4.

Classificació tipològica

L'abocament de les dades recollides en un quadre comparatiu i la seva anàlisi va poder permetre arribar a la conclusió que era possible establir una proposta de classificació tipològica, però no estilística, entre aquestes peces.³⁶ Els noms amb els quals s'ha designat cada tipologia guarden relació amb la seva configuració estructural.

1- **Baiard-Baldaquí**

És una tipologia de cadireta en forma de baldaquí, amb una evident influència estructural del Baldaquí de Sant Pere del Vaticà (1623-1624).⁴ Pot anar acompanyat de figures al·legòriques als extrems (angelets, doctors de l'església) i la imatge és visible pels quatre costats.

[4] Imatge del Baldachí de Sant Pere del Vaticà (1623-1624) de Gian Lorenzo Bernini. © Creative Commons (Fotografia: Ricardo André Frantz).

S'observa l'ús de daurat a l'aigua, tremp per als elements florals de columnes així com per decorar altres parts interiors o de la base, però en minoria si es compara amb l'ús del daurat. També s'empra l'esgrafiat a les zones amb tremp (per exemple a les flors o a les ales dels àngels). L'oli es reserva per a les carnacions de les figures. Tan sols en alguns exemples s'ha vist l'ús local del lacat i només en un cas s'ha documentat l'ús de la colradura.

- **Base:** Pot tenir o no forats a l'estructura per emplaçar els pals de fusta. Si té forats (28 casos), majoritàriament són fets dins la base (24 casos de 28). La disposició dels forats, majoritàriament, és als extrems (22 casos de 28) per tal de traslladar l'estructura entre quatre persones. Si són més aviat al centre, és per portar l'estructura entre dues persones (6 casos de 28) i són tots ells rossellonencs.

- **Columnes de sosteniment:** segons la configuració d'aquesta part, es poden dividir les cadiretes d'aquesta tipologia en tres subtipus:³⁷

- *Baiard de Columna única 1A:* Sigui llista, decorada o salomònica. En la majoria de casos el pilar és recte però en algun cas (Clarà o Sant Boi del Lluçanès 1) pot estar inclinat, com en el tipus 1B. El cas de Serdinya i Villeneuve de la Rivièra són una variació tardana d'aquest primer model. **5 - 7**

- *Baiard de Columna bessona 1B:*³⁸ Doble columna idèntica sobre un mateix pilar. Aquest normalment va acompanyat d'una inclinació cap endins de tota la columna. És la variant on trobem, en molts casos, figures d'àngels o sants a mode decoratiu, aprofitant l'espai de l'estructura. És una tipologia que trobem únicament (conservada o documentada fotogràficament) a Catalunya. **8 - 10**

- *Baiard de Columna doble 1C:* De doble columna, però la columna exterior té forma diferent, de caràcter més curvilini i amb volutes, sent més estreta i amb més profunditat, ja que reposa sobre la gran part d'un pilar estret i inclinat cap endins, igual que 1B. **11 - 13**

[5] Cadireta de Calonge de la Segarra (Catalunya). © CRBMC (Fotografia: Carles Aymerich).

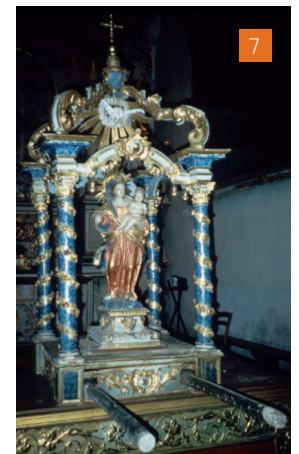
[6] Cadireta de Corbèrre (Rosselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP).

[7] Cadireta de Néfiach (Rosselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP).

si realment la seva funció era de cadireta, i la de Fontpèdruse (Rosselló) d'una configuració particular. D'altra banda, tot i que en el present article es proposa el canvi del terme baiard a cadireta, en la classificació s'ha mantingut a causa de ser àmpliament acceptat actualment a Catalunya en l'àmbit museístic.

³⁷ De nou, cal remarcar que la divisió és tipològica, no estilística.

³⁸ A l'estudi preliminar s'hi va referir la 1B com a "doble" i la 1C com a "doble diferent". Per tal de fer-ho més entenedor, en aquest article s'ha canviat a "bessona" per la 1B i "doble" per la 1C.

Unicum

Escultura

[8] Cadireta de Sabadell? (Catalunya), *Tabernacle de la Mare de Déu del Roser*. *Exposició rosariana de l'Acadèmica Catòlica*. Sabadell, octubre de 1933. © Fons Casañas/AHS (Fotografia: Francesc Casañas Riera).

[9] Cadireta de Sant Boi del Lluçanès 2 (Catalunya) (Fotografia: © Arxiu Fotogràfic del Bisbat de Vic).

[10] Cadireta de Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino (Andorra) (Fotografia: © Arxiu Patrimoni Cultural d'Andorra).

[11] Cadireta de Sant Iscle i Santa Victòria (Andorra) (Fotografia: © Arxiu Patrimoni Cultural d'Andorra).

[12] Cadireta de Porta (Roselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: N. Naudeix, R. Ternois).

- **Cúpula o Coronament:** Aquesta podia estar sobre una base coberta o no. Si és coberta, a la part interior pot portar un medalló a mode decoratiu (Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino) i a la part superior obeliscs (Clarà 1) o l'ús opcional de balustrades, siguin circulars (Olot) o quadrades (Calonge de la Segarra). A sobre de la base, quatre motllures que sorgeixen normalment de les quatre cantonades, s'elevan per acabar confluint al centre i formant un coronament.

Cadiretes dins aquesta tipologia: 44 exemplars (3 a Andorra, 24 a Catalunya i 17 al Rosselló).

- **Andorra:** Sant Serni de Canillo (1C), Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino (1C), Sant Iscle i Santa Victòria de la Massana (1C).

- **Catalunya:** Barberà (1B), Bellcaire de l'Empordà (1A?), Calonge de la Segarra (1A), Clarà 1 (1A), Cubells (1B), Diocesa de Barcelona (1), Diocesa de Barcelona 2 (1B), Malgrat 1 (1B), Malgrat 2 (1B), Olot (1A), Polinyà (1B), Sabadell (1B), Sabadell 2? (1B), Sant Boi del Lluçanès 1 (1A), Sant Boi del Lluçanès 2 (1B), Sant Jaume de Queralt (1A?), Sant Joan d'Oló (1B), Sant Feliu de Codines (1B), Sant Pere de Ribes 1 (1C) Sant Pere de Ribes 2 (1B), Sant Pere de Ribes 3 (1B), Sant Pere de Ribes 4 (1B), Tavernet (1A?), Taüll (1A).

- **Rosselló:** Amélie-les-Bains-Palalda (1A), Arboussols, Bolquère (1A), Corbère (1A), Elné (1?), Espira-de-Conflent (1A), Eus 1 (1A), Eus 2 (?), Fontrabouise (1), Latour de Carol (1A), Néfiach (1A), Olette 2 (1A), Porta (1C), Saint Michel de Llores (1C), Serdinya (1A tardà), Taurinya (1A), Villeneuve de la Rivière (1A tardà).

2- Baiard-Baldaquí imitatiu

L'estructura d'aquest baiard també té forma de baldaquí, i imita aquells reals fets en tela (dosser). La seva talla intenta imitar detalls dels tèxtils, per això el nom donat. Podem observar aquest exemple de baldaquins de tela en pintures de Jan Van Eyck com *La Mare de Déu llegint al Nen* (1433), *La Mare de Déu del canonge Van der Paele* (1436) o el *Tríptic de Dresden* (1437).

La seva estructura és simple: base amb escales o sense, cos i coberta (amb coronament o sense). La talla imita la tela que cau, observant petites borles al capdamunt així com elements decoratius del teixit, que en el cas de Catllar es prolonga per darrere de la Verge, tal com també s'observa a les pintures citades. Aquesta cadireta en concret té alguns elements similars a les de la tipologia 4, també rossellonenques.

Cadiretes dins aquesta tipologia: 2 exemplars al Rosselló (Catllar, ¹³ Rigarda, ¹⁴).

3- Baiard-Cadira

Aquest tipus de cadireta sembla influïda pel model de *sedia gestatoria* romana,³⁹ emprada en aquell temps per homes i dones benestants per traslladar-se. Dels dos exemples

[13] Cadireta de Catllar (Rosselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: Apulit).

[14] Cadireta de Rigarda (Rosselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: G. Gorce).

³⁹ "El Papa Pius VIII a Sant Pere en la Sedia Gestatoria", 1828. Emile Jean Horance Vernet (1789-1863) <<https://goo.gl/yByfP4>> [Consulta: 2 febrer de 2015].

documentats només un, Sant Llorenç de Morunys 1, se sap amb certesa que servia per transportar la còpia de la talla d'una Verge sedent romànica. Si és així, en l'altre cas seria igual a causa de la seva prolongada altura?, o bé estaria pensat ja per a Verges o altres advocacions dempeus, com passa en la resta de tipologies, especialment la 4? En qualsevol cas fa reflexionar, especulativament, sobre si el terme "cadireta" té el seu origen realment per a designar uns primers tabernacles processionals pensats per ser una estructura amb una cadira enaltidora de les imatges romàniques sedents, o bé una estructura amb una cadira que, mantenint aquest model antic, acollirà una Verge o una imatge, dempeus.

Estructuralment la base i la cadira estan fusionades. Els forats se situen als extrems i dins l'estructura, com fins ara s'ha vist més habitualment en la producció catalana.

Cadiretes dins aquesta tipologia: 2 exemplars. Catalunya: Sant Llorenç de Morunys 1, ¹⁵ Manresa. ¹⁶

4- Baiard-Tron

Són cadiretes que fan la impressió de conformar-se a partir de l'exageració òptica del que seria originàriament un tron/cadira d'una Verge sedent, ofert potser com a solució per a les imatges barroques marianes no sedents que transportava habitualment aquesta tipologia. Recorden, per la seva estructura, a pintures com la de *La Verge i l'Infant entronitzats i dos àngels* de Giovanni d'Alemagna i Antonio Vivarini (1449-1450) o *La Mare de Déu entronitzada amb l'Infant Jesús* d'Antonio Vivarini (c. 1443). ¹⁷

S'observa l'ús de daurat en la gran majoria de superfície, amb ús exclusiu d'esgrafiats al tremp a algunes zones dels plafons amb elements decoratius entallats, però de manera local. S'observa l'ús d'oli en les figures annexes (Prades), però aquestes figures només es troben en algunes cadiretes.

La imatge només és visible per la part frontal. De les regions estudiades només es troba aquesta tipologia al Rosselló, ¹⁸ - ²⁰ si bé sembla que el cas de Massarrúbies (Catalunya), per les seves característiques, podria arribar ser un símil llunyà, potser per proximitat geogràfica.

Sembla que la forma de tríptic, de tres plafons amb un petit coronament, és corrent al segle XVII i encara durant la primera meitat del segle XVIII.⁴⁰

- **Base:** De tipus rectangular per tal de poder fer la disposició dels plafons laterals amb un angle bastant obert. La base és menys gruixuda que la de les cadiretes de les tipologies 1 i 3. Els pals de

[15] Cadireta de Sant Llorenç de Morunys 1 (Catalunya). © Associació Cultural - Museu Vall del Lord (Fotografia: Marta Estadella).

[16] Cadireta de Manresa (Catalunya), 1600-1630 (Fotografia: © Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas. C-37246 (1921) im. 055335004).

[17] La Mare de Déu entronitzada amb l'Infant Jesús d'Antonio Vivarini (c. 1443). ©Diocesi di Padova, Ufficio Beni Culturali - Archivio fotografico (Fotografia: Mauro Magliani).

⁴⁰ *Compte-Rendu de Restauration. Cadireta et statue de Vierge à l'Enfant. Commune de Saint Pierre dels Forcats. CCRP (França), p. 5, mencionat a la nota de peu de pàgina núm. 1.*

18

19

fusta per transportar-lo no van introduïts en uns forats a la base sinó majoritàriament per sota, en unes guies de fusta (majoria) o estructures metàl·liques, que en algun cas s'han perdut (Bailestavy). Normalment aquestes guies estan situades al centre perquè el tabernacle pugui ser transportat per dues persones. Si els forats van fets a la base, també en molts casos estan situats al centre (Latour Bas Elne), tot i que també hi ha casos en què estan als extrems (Laroque des Albères) o no en tenen (Codalet).

- **Plafons:** A manera de paravents escalonats, quedant un més alt darrere la Verge i dos més baixos als seus costats de forma inclinada. Normalment tenen entalladures de formes vegetals.

- **Coronament/dosser:** En la majoria de casos existeix, encara que de format més aviat reduït. Aquest serveix com a "coronament de la Verge" i també la resguarda.

Cadiretes dins aquesta tipologia: 14 exemplars, 1 a Catalunya? i 13 al Rosselló.

- **Catalunya:** Massarúbies?
- **Roselló:** Ayguatèbia-Talau, Bailestavy, Codalet, Estoher, Laroque des Albères, Latour Bas Elne, Marquixades, Nyer, Olette 1, Opoul-Perillós, Prades, Rodes, Saint Pierre des Forcats.

5- **Baiard obert**

Es caracteritza per ser de grans dimensions, amb una base sobre la qual s'alça un pilar on s'emplaçarà la imatge, mentre aquest està envoltat per petites imatges als costats com a acompanyants. El nom d'aquesta tipologia ve donat perquè la talla és visible pels quatre costats i no hi ha cap estructura entallada que aixoplugui d'alguna manera o limiti la visió completa de la imatge, com passa

20

[18] Cadireta de Bailestavy (Roselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: S. Masségu, C. de Castaigner).

[19] Cadireta de Rodès (Roselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: S. Masségu).

[20] Cadireta de Saint Pierre des Forcats (Roselló) (Fotografia: © CG66 / CCRP: S. Masségu).

en les anteriors tipologies. En el cas d'Esparraguera es cobria després amb un dosser de tela. Sorgeix, doncs, la pregunta si també podria ser el cas d'altres tabernacles processionals de la mateixa tipologia.

Cadiretes dins aquesta tipologia: 2 exemplars a Catalunya: Esparraguera, ²¹ Mataró, ²²

Aquesta primera proposta de classificació tipològica permet, per primer cop, entendre quin era el tipus de producció en aquests territoris i veure quines característiques hi ha associades a cada tipus,⁴¹ observant que tant trobem tipologies als tres territoris (tipologia 1) com d'altres específiques d'un o altre (tipologia 1B a Catalunya o 4 al Rosselló). També permet destacar certs detalls, com la distància entre els forats pels pals de transport, que poden ser en molts casos orientatius sobre l'origen de la peça.

En qualsevol cas, es vol fer notar que l'anàlisi comparativa és de les cadiretes documentades fins al moment de la redacció d'aquesta investigació. No es descarta que se'n puguin trobar més, ja que és una feina en procés.⁴²

[21] Cadireta d'Esparraguera (Catalunya). Fotografia possiblement feta a la mateixa exposició que la imatge [9] (detall de la fotografia original). © Fons Casañas/AHS (Fotografia: Francesc Casañas Riera.)

[22] Cadireta de Mataró (Catalunya) (Fotografia: Marta Estadella).

⁴¹ Sempre, és clar, basant-nos en els models conservats. Cal tenir en compte que no s'han pogut valorar les **no conservades** de les que no en tenim fotografia, i que podrien fer variar aquestes conclusions.

⁴² A la finalització del present article, Pep Paret del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya em va comunicar que havien trobat una cadireta a Dorve (Catalunya), corresponent a la tipologia 1A de la classificació proposada aquí, augmentant el total d'exemplars conservats a Catalunya a 18.

CONCLUSIONS

La recerca, tot i que preliminar, ha pogut donar a conèixer molts elements relacionats amb aquest objecte religiós, fins ara desconeguts.

Primerament, s'ha obert el debat, una vegada exemplificat, sobre la discussió d'una nova designació (o potser represa) d'aquest objecte en l'àmbit museogràfic a Catalunya.

En segon terme, s'ha fet un inventari aproximat però actualitzat de les cadiretes conservades a la Catalunya actual, element inexistent fins ara. L'inventari, a més a més, és un pas clau en la correcta valoració del bé i la seva conservació; si no es té constància de la seva existència, no es pot facilitar la conservació de la peça. L'inventari dut a terme ha permès conèixer de primera mà la situació a Catalunya, així com la d'Andorra i Rosselló, i observar que han sobreviscut 18 exemplars a Catalunya, amb l'addició del de Dorve a la finalització de la redacció d'aquest article.

En tercer lloc, s'ha pogut avaluar en quin estat estan aquestes peces, i valorar en una escala la necessitat d'intervenció (aquí no discutida), a més de redescobrir molts exemplars catalans que només es troben ja en fotografia.

I, finalment, s'ha pogut establir, a partir de les 69 cadiretes estudiades, quines característiques tenien aquests objectes i fer-ne una primera proposta de classificació tipològica amb tècniques pictòriques associades. Això permetrà contextualitzar-les i poder entendre millor la producció d'aquestes peces realitzada entre aquests tres territoris, observant que en alguns casos els models es mantenen per igual.

Tot això ha sigut gràcies a la col·laboració i intercanvi de dades existents a Andorra, Catalunya i Rosselló, que ha permès augmentar el coneixement de les tres parts i tenir una visió global de la producció en aquests territoris, a més de revalorar les peces conservades i tenir un referent on, en un futur, ubicar i comprendre noves cadiretes barroques que puguin ser retrobades.

La recerca es plantejava des d'un inici com un estudi preliminar que servís de base per a un estudi aprofundit.

Hi ha, doncs, moltes preguntes més que queden per respondre, com qui eren els autors d'aquests objectes i si eren artistes de primera o segona, com era el sistema constructiu d'aquestes peces i quin era el suport escollit, quina informació aporten les comandes i com d'específiques eren; les conclusions que es podrien establir de l'anàlisi estilística de les peces, investigar si encara queden més fotografies per trobar de cadiretes i, sobretot, saber què podria aportar la comparació amb la producció feta a l'Aragó, el País Valencià, Mallorca o fins i tot amb la resta d'Espanya. Així, doncs, això no ha fet més que començar.

AGRAÏMENTS

El meu agraïment als meus dos co-tutors d'aquest treball de recerca, Margarida Quiles (Professora de l'ESCRBCC en l'especialitat de Conservació i Restauració d'Escultura) i Dr. Miquel Mirambell (Director i professor d'Història de l'Art de l'ESCRBCC), així com, en el cas del Dr. Mirambell, per l'assessorament i revisió del present article.

Als mossens i laics consultats de les parròquies de Catalunya per la seva inestimable ajuda. Especialment a Mn. Fermín Martín, Mn. Jesús Manyé, Mn. Joan Ramon, Mn. Lluís Solà, Mn. Lluís Tollar i la seva congregació, i a l'historiador Mn. Martirià Brugada.

També vull agrair al personal del Departament de Patrimoni dels Bisbats de Catalunya, sobretot a Maria Antonia Clarà (Bisbat de Girona), Carles Freixes (Bisbat de Solsona) i Guillem Mercadal (Bisbat de Vic), i als museus catalans amb els que vaig contactar, especialment a Josep Amill i Francesc Regàs (Agrupació/Museu Vall del Llord) i als historiadors/es Josep Maria Pasqual, Joan Yeguas (MNAC), Francesc Murlà, Rosend Lozano i Virtuts Sambró, i especialment a la historiadora de l'art Caterina Capdevila.

El meu agraïment també és per a Pep Paret del Centre de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (CRBMC), M. Mercè Pujol i Lourdes López del Departament de Patrimoni Cultural d'Andorra i a Jean-Bernard Mathon, Responsable del Centre de Conservation et Restauration du Patrimoine des Pyrénées-Orientales (CCRP) per la documentació facilitada.

ÍNDEX DE CADIRETES ESTUDIADAES

El nom designat a cada cadireta s'ha mantingut segons com s'hi refereixen a cada regió. En el cas andorrà sota el de l'església d'origen, el francès sota el de la població. En les catalanes he optat per utilitzar el de la població, ja que l'església d'origen de moltes d'elles no és del tot evident o no se sap.

Cadiretes andorranes

- Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino
- Sant Iscle i Santa Victòria de la Massana
- Sant Serni de Canillo

Cadiretes catalanes

* *Constància únicament per fotografia.*

- Bellcaire de l'Empordà
- Barberà*
- Barcelona?*
- Calonge de la Segarra
- Clarà 1
- Cubells*
- Diocesa Barcelona 1*
- Diocesa Barcelona 2*
- Esparreguera*
- Malgrat 1*
- Malgrat 2*
- Manresa*
- Massarúbies
- Mataró
- MNAC Barcelona
- Olot
- Polinyà*
- Sabadell
- Sabadell 2?*
- Sant Boi del Lluçanès 1
- Sant Boi del Lluçanès 2
- Sant Feliu de Codines*
- Sant Jaume de Queralt*
- Sant Joan d'Oló
- Sant Llorenç de Morunys 1
- Sant Pere de Ribes 1
- Sant Pere de Ribes 2
- Sant Pere de Ribes 3
- Sant Pere de Ribes 4
- Tavernet*
- Taüll

Cadiretes rossellonenques (actual departament dels Pirineus-Oriental, França).

- Amélie-les-Bains-Palalda
- Arboussols
- Ayguatèbia-Talau
- Bailliestavy
- Bolquère
- Cases-de-Pène
- Catllar
- Codalet
- Corbère
- Elne
- Espira-de-Confident
- Estoher
- Eus 1
- Eus 2
- Fontpédrouse
- Fontrabiouse
- La Roque des Albères
- Latour Bas Elne
- Latour de Carol
- Marquixades
- Mosset
- Néfiach
- Nyer
- Olette 1
- Olette 2
- Opoul-Perillós
- Porta.
- Prades
- Rigarda
- Rodès
- Saint Michel de Llores
- Saint-Pierre-des-Forcats
- Serdinya
- Taurinya
- Villeneuve de la Rivière